

Kamil SZYMAŃSKI

SPOTKANIE FILOZOFII Z HISTORIA I TRADYCJĄ XI Polski Zjazd Filozoficzny KUL, Lublin, 9-14 IX 2019

W dniach 9-14 września 2019 roku odbył się w Lublinie XI Polski Zjazd Filozoficzny. Wydarzenie to zorganizował – po raz pierwszy w jego dziejach – Wydział Filozofii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Wybór miejsca zjazdu był historycznie istotny: W roku 2019 obchodzono bowiem czterysta pięćdziesięciolecie Unii Lubelskiej, wydarzenia ważnego zarówno dla zawierających ją państw: Polski i Litwy, jak i dla samego miasta Lublina. Był to także rok, w którym KUL wszedł w drugie stulecie swojego istnienia. Dzięki temu ogólnopolskie spotkanie filozofów miało dodatkowo, symboliczny wymiar, przypominając nie tylko o wartości refleksji filozoficznej i krytycznego namysłu nad rzeczywistością, ale i o znaczeniu spotkania kultur, współpracy między narodami oraz misji kształcenia kolejnych pokoleń, jaką pełnią uniwersytety. Współorganizatorami wydarzenia były Komitet Nauk Filozoficznych Polskiej Akademii Nauk oraz Polskie Towarzystwo Filozoficzne.

XI Polski Zjazd Filozoficzny objęty został patronatem honorowym prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej Andrzeja Dudy. W skład komitetu honorowego, któremu przewodniczył rektor KUL ks. Antoni Dębiński, weszli: minister nauki i szkolnictwa wyższego Jarosław Gowin, wielki

kanclerz KUL abp Stanisław Budzik, prezes Polskiej Akademii Umiejętności Jan Ostrowski, wiceprezes Polskiej Akademii Nauk Stanisław Filipowicz, prezes Lubelskiego Towarzystwa Naukowego Andrzej Wac-Włodarczyk, prezes Towarzystwa Naukowego KUL ks. Augustyn Eckmann, marszałek Województwa Lubelskiego Jarosław Stawiarski, przewodniczący Rady Miasta Lublina Jarosław Pakuła i prezydent Miasta Lublin Krzysztof Żuk. Patronat prezydenta RP i skład komitetu honorowego wskazują na intelektualną i społeczną wagę tego wydarzenia.

Za przygotowanie zjazdu odpowiedzialny był komitet programowy kierowany przez dziekan Wydziału Filozofii KUL Monikę Walczak oraz komitet organizacyjny pod przewodnictwem dyrektora Instytutu Filozofii tego wydziału Marka Lechniaka. Warto w tym miejscu podkreślić zaangażowanie studentów i doktorantów w prace komitetu organizacyjnego. W zjeździe wzięło udział około sześciuset uczestników reprezentujących sto dziesięć ośrodków naukowo-badawczych z kraju i z zagranicy. Oprócz części naukowej, program zjazdu obejmował wiele imprez towarzyszących o charakterze kulturalnym bądź artystycznym, na przykład kiermasz książek, wystawy, koncerty czy spacer z przewodnikiem po Lublinie.

W „Zaproszeniu” do uczestnictwa w tym wydarzeniu podkreślano historyczne osadzenie zjazdów filozoficznych: „Polskie Zjazdy Filozoficzne, najdłużej organizowane i najliczniej reprezentowane ogólnopolskie spotkania polskich filozofów, wpisane są w intelektualną historię Polski od odzyskania przez nią niepodległości. I Polski Zjazd Filozoficzny, zorganizowany przez Polskie Towarzystwo Filozoficzne, odbył się w 1923 roku we Lwowie, kolejne w 1927 i 1936 roku, odpowiednio w Warszawie i w Krakowie. II Wojna Światowa oraz powojenna polityka reżimu komunistycznego uniemożliwiły organizację Zjazdu Filozoficznego przez następne cztery dekady. Pierwszy po wojnie Zjazd został zorganizowany w 1977 roku przez Międzyuczelniany Instytut Filozofii i Socjologii Uniwersytetu im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Ten i kolejne Zjazdy, których charakter wyznaczały historyczne konteksty, odbywały się nieregularnie, w 1987 roku (Kraków) i 1995 roku (Toruń). Od 2004 roku Zjazdy są organizowane zasadniczo co cztery lata przez różne ośrodki akademickie w Polsce (2004 rok – Szczecin, 2008 rok – Warszawa, 2012 – Wisła). Ostatni, jubileuszowy X Polski Zjazd Filozoficzny miał miejsce w 2015 roku na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu”¹.

XI Polski Zjazd Filozoficzny rozpoczął się 9 września 2019 roku na Auli Stefana Kardynała Wyszyńskiego KUL. Otwarcia dokonała Monika Walczak, przypominając o długiej tradycji zjazdów filozoficznych, a także o ich roli jako przestrzeni wymiany wiedzy i doświadczeń (w szczególności między nestorami filozofii a młodymi adeptami tej dyscypliny) oraz zawierania bądź odnawiania współpracy naukowej oraz więzi przyjaźni. Podkreśliła również, że główną ideą zjazdu pozostaje niezmiennie tworze-

nie środowiska spotkań polskich filozofów reprezentujących różne tradycje i obszary badawcze, ale także badaczy zagranicznych zajmujących się filozofią polską, a w szczególności umożliwienie prezentacji wyników aktualnie prowadzonych badań.

Członek komitetu programowego ks. Stanisław Janeczek odczytał list prezydenta Andrzeja Dudy skierowany do uczestników zjazdu. W swym liście prezydent podkreślał rolę filozofii jako istotnej formy namysłu nad rzeczywistością. W dalszym ciągu części oficjalnej powitali uczestników również ks. Antoni Dębiński oraz abp Stanisław Budzik; w imieniu Marszałka Województwa Lubelskiego głos zabrał wicemarszałek Zbigniew Wojciechowski. Prezes Polskiego Towarzystwa Filozoficznego Władysław Stróżewski, który nie mógł przybyć do Lublina ze względu na stan zdrowia, wyśtosiował list do uczestników zjazdu. Wyświetlono także film poświęcony pamięci filozofów, którzy zmarli w okresie między X a XI Zjazdem Filozoficznym.

Wykład inauguracyjny *Zagadka przyczynowości* zaprezentował Jacek Jadacki. W wystąpieniu tym poruszał on „odwieczny problem” dotyczący relacji przyczynowo-skutkowej. Niewątpliwie jest to jedna z najważniejszych relacji ontologicznych – odwołujemy do niej tak w życiu „codziennym” (także w odniesieniu do stosunków prawnych), jak i w różnych dziedzinach nauki, wciąż jednak pozostaje on nierozwikłaną zagadką. Ostatecznie Jadacki przedstawiał argumenty na rzecz tezy, iż w istocie mamy do czynienia z wieloma formami związków przyczynowo-skutkowych.

Ceremonię otwarcia uświetnił koncert zespołu Caravana Banda, a pierwszy dzień zakończył się wspólną, uroczystą kolacją.

W kolejnych, roboczych dniach zjazdu odbyło się sześć wykładów plenarnych, trzynaście sympozjów oraz dziewięć debat poświęconych tematyce filozoficznej oraz około-filozoficznej. Obradowano (w języku polskim) w dwudziestu sekcjach

¹ „Zaproszenie”, 11 zjazd filozoficzny.pl, <https://zjazdfilozoficzny.kul.pl/#zaproszenie>.

tematycznych: antropologii filozoficznej; dydaktyki filozofii; epistemologii i metafizyki; etyki ogólnej; etyki szczegółowej i stosowanej; filozofii kultury; filozofii przyrody i filozofii przyrodoznawstwa; filozofii religii; filozofii społeczeństwa, prawa i polityki; filozofii sztuki i estetyki; filozofii techniki; filozofii umysłu i kognitywistyki; historii filozofii nowożytnej i współczesnej; historii filozofii polskiej; historii filozofii starożytnej i średniowiecznej (z podsekcją filozofii indyjskiej); logiki; metodologii i filozofii nauki; ontologii i metafizyki; semiotyki i filozofii języka. W obradach sekcji przeznaczonej dla gości zagranicznych (ang. Foreign Guest Section), w której referaty wygłaszane były w języku angielskim, uczestniczyli prelegenci z USA, Nigerii, Japonii, Włoch, Niemiec, Francji, Ukrainy i Polski. Przewodniczącymi sekcji byli uznani specjaliści z różnych ośrodków naukowych. Część wystąpień transmitowano on-line, a wiele z nich zarejestrowano w postaci nagrań wideo.

Wykłady plenarne wygłosili: Peter Simons z Trinity College w Dublinie („Aspects of the Grammar and Logic of Relative Terms”), Renata Ziemińska z Uniwersytetu Szczecińskiego („Samoświadomość i sceptycyzm”), Elżbieta Jung z Uniwersytetu Łódzkiego („Czy średniowieczna matematyczna teologia i filozofia przyrody wpłynęły na rozwój myśli nowożytnej?”), Tomasz Żuradzki z Uniwersytetu Łódzkiego („Decyzje w sytuacjach niepewności normatywnej”), Lesław Hostyński z UMCS („Konsumpcyjna absolutyzacja wolności”). Sympozja specjalne nosiły następujące tytuły: „Znaczenie filozofii Kartezjusza”, „Etyka biznesu”, „Ontologia formalna w Polsce: wczoraj, dziś i jutro”, „Pytanie o metodologię nauk dziś” (było to jedyne sympozjum zdominowane przez pracowników i byłych pracowników KUL; to właśnie na KUL, za sprawą ks. Józefa Iwanickiego, powstała pierwsza Kate-

dra Metodologii Nauk, a „metodologizm” był elementem tradycji Wydziału Filozofii, a nawet całego uniwersytetu²), „Filozofia a religia”, „Filozofie Wschodu”, „Obecność myśli Kazimierza Twardowskiego we wczesnej fenomenologii Polskiej”, „Pamięci i dziełu profesora Leona Koja”, „Analityczna filozofia religii Alvina Plantinga”, „Filozofia religii. Kontrowersje”, „Pomniki Chrześcijańskiej myśli filozoficznej XX wieku”, „Przedmioty światopoglądowo-aksjologiczne w szkole. Spór o pluralizm w edukacji”, „W kręgu polskiej filozofii chrześcijańskiej XX wieku.” Program obejmował również dyskusje panelowe: „Logika filozoficzna – filozofia w logice”, „Etyka życia publicznego”, „Filozofia, nauka i religia – oczekiwania, roszczenia i kompetencje”, „Filozofia w szkole”, „Lubelska Szkoła Filozoficzna” (w dyskusji udział wzięli filozofowie należący do pierwszego i drugiego pokolenia członków tej szkoły: Andrzej Maryniarczyk, Andrzej Szostek, Stanisław Kiczuk, Stanisław Majdański, Agnieszka Kijewska i Zbigniew Wróblewski), „Wybrane problemy teorii ekonomii w perspektywie filozoficznej”, „Filozofia w Polsce po reformie: szanse i zagrożenia”, „Historia filozofii a filozofia” oraz „Naturalizm – nadnaturalizm”. Szczegółowe informacje dotyczące wymienionych wystąpień odnaleźć można w księdze streszczeń XI Polskiego Zjazdu Filozoficznego pod redakcją Marka Lechniaka, Marka Słomki i Andrzeja Żykubka³. W publikacji tej

² Zob. S. Majdański, *Fenomen polskiej filozofii: „szkoła lubelska” – elementy świadectwa i refleksji*, w: *Lubelska Szkoła Filozoficzna. Historia – koncepcje – spory*, red. A. Lekka-Kowalik, P. Gondek, Wydawnictwo KUL, Lublin 2019, s. 237-259.

³ Zob. *XI Polski Zjazd Filozoficzny. Księga Streszczeń*, red. M. Lechniak, M. Słomka, A. Żykubek, Fundacja Rozwoju KUL, Lublin 2019.

zostały umieszczone abstrakty wykładów plenarnych, paneli dyskusyjnych, sympozjów oraz wystąpień przedstawionych w sekcjach tematycznych.

W krótkim sprawozdaniu nie sposób streścić wszystkich wykładów, referatów i wystąpień panelowych zaprezentowanych podczas zjazdu. Niemniej nawet tytuły wykładów plenarnych, sympozjów specjalnych i paneli dyskusyjnych pozwalają na pewne ogólniejsze wnioski. Po pierwsze, tematyka wystąpień była bardzo różnorodna. Z jednej strony podjęto namysł nad „odwiecznymi” problemami filozoficznymi w wielu różnych aspektach – od ontologii i antropologii, po logikę czy refleksję kulturową. Dyskutowano ponadto nad znaczeniem myśli nestorów polskiej filozofii i wpływem przez nią wywartym. Z drugiej strony prowadzono refleksję filozoficzną nad problemami, które pojawiają się wskutek nieustannego przekształcania rzeczywistości przez człowieka. Wystąpienia i dyskusje dotyczące konsumpcjonizmu, etyki biznesu czy teorii ekonomii mogą dostarczyć argumentów na rzecz potwierdzenia aktualności i przydatności refleksji filozoficznej, która umożliwia nie tylko zrozumienie owych problemów, lecz także formułowanie ich rozwiązań. Z tego względu wypowiedzi zarzucające filozofii jako takiej oraz filozofii w Polsce skostnienie należy uznać za błędne.

Po drugie, duża liczba prelegentów dowodzi, że filozofowie – mimo wszelkich możliwości technicznych (na przykład transmisji on-line) – chcą się ze sobą spotykać i rozmawiać na tematy istotne dla ich dyscypliny i dla społeczeństwa. Chociaż uwaga ta może zostać uznana za truizm, to jednak wraz z pogłębianiem się podziałów społecznych i politycznych, a także związanym z tymi procesami stanem debaty publicznej, przykład filozofów przekonuje, że nie tylko można, lecz także powinno się rzetelnie dyskutować. Prelegenci zebrani na zjeździe reprezentowali różne szkoły,

różne style filozofowania i często zasadniczo odmienne poglądy. Ich spotkanie dowiodło, że mimo to potrafią oni ze sobą racjonalnie rozmawiać i dla uzasadnienia swoich tez odwoływać się do argumentów, a nie jedynie do emocjonalnych epitetów. W tym aspekcie zjazd pozostał wierny KUL-owskiej tradycji dyskusji. „Dyskusja filozofów – pisał Andrzej Szostek – to nie mecz bokserski i jego efektem nie ma być wskazanie jako zwycięzcy tego, który zadał więcej trafnych ciosów. To raczej wspólna wspinaczka na upragniony przez wszystkich jej uczestników szczyt. Adwersarze są tu dla siebie szczególnie cennymi sojusznikami, bowiem mogą «wciągnąć» się nawzajem na swe «pozycje» i przybliżyć do upragnionego celu: pełnej prawdy”⁴. W trakcie obrad realizowano także postulat Kazimierza Twardowskiego, członka komitetu I Zjazdu Filozoficznego we Lwowie w roku 1923. „Ileż to nienawiści, dzielącej ludzkość na zwalczające się obozy – pisał Twardowski – straciłoby grunt pod nogami, gdyby usiłowano będące zarzewiem tej nienawiści kwestie sporne rozpatrywać sposobami naukowymi! Albowiem wtedy albo udałoby się kwestie te rozstrzygnąć obiektywnie, albo przekonano by się, że różne krzyżujące się zdania są w równej mierze pozbawione uzasadnienia, że więc żadne nie ma prawa żądać dla siebie posłuchu. Tak więc prawda obiektywna, a nawet samo rzetelne dążenie do niej wnosi ukojenie w spory i walki przeciwnych sobie poglądów i usuwając to, co ludzi przeciw sobie podnieca, daje im to, co ich godzi i nastraja ku sobie życzliwie. Tym sposobem służenie prawdzie obiektywnej nabiera znaczenia etycznego i stawać się może w stopniu coraz wyższym prawdziwym

⁴ A. Szostek, *Wokół afirmacji osoby. Próby uściśleń inspirowane dyskusją nad koncepcją etyki ks. Tadeusza Stycznia*, „Roczniki Filozoficzne” 32(1984) nr 2, s. 149.

błogosławieństwem ludzkości”⁵. Sądę, że obecnie w szczególności filozofowie – bo to właśnie filozofia dotyka doniosłych dla człowieka tematów – powinni dawać przykład innym uczestnikom życia publicznego, że dyskusja jest wciąż zarówno możliwa, jak i potrzebna, szczególnie w czasach degeneracji debaty publicznej.

Po trzecie, warto zwrócić także uwagę na dyskusje – prowadzone w ramach paneli, w sekcjach tematycznych, ale też w kularach – dotyczące losów filozofii jako kierunku kształcenia po wprowadzeniu tak zwanej Ustawy 2.0. Dyskutowano nad konsekwencjami, które ta reforma nauki i szkolnictwa wyższego przyniosła – i zapewne jeszcze przyniesie – filozofii i kształceniu filozoficznemu. Otwierając I Zjazd Filozoficzny, Kazimierz Twardowski powiedział: „Filozofia spogląda na całość i nie zadowala się fragmentami, [...] usiłuje jak najbardziej stać na stanowisku ogólnym i wzrokiem sięgać poza i ponad odosobnione szczegóły, właśnie ten fakt uprawnia ją do pragnienia, by filozoficzny sposób patrzenia na świat i jego sprawy przenikał zwłaszcza tych, którzy na te sprawy chcą wywierać wpływ, czy to bardziej pośredni, jako wychowawcy młodego pokolenia, czy też bardziej bezpośredni, działając słowem, piórem i czynem, przede wszystkim na arenie życia publicznego”⁶. Czy w nowych warunkach da się tę misję filozofii – głoszoną też przez lubelską szkołę filozoficzną – realizować? Pytanie – i obawy, że odpowiedź może być negatywna – nie wydają się nieuzasadnione w czasach, gdy humanistyka zaczyna być przedstawiana jako obszar nieprzydatny z ekonomicznego punktu widzenia, młodzież zachęca się do studiowania „praktycznych”, a zwłaszcza

czy technicznych kierunków, a na świecie (na przykład w Japonii⁷) podejmowane są próby ograniczenia działalności dydaktycznej w ramach kierunków humanistycznych. I dzieje się tak, mimo że – jak pokazuje Richard Florida w swej znanej książce *Narodziny klasy kreatywnej*⁸ – faktycznie zwiększa się znaczenie osób przyjmujących postawę krytyczną i twórczą, która może być kształtowana właśnie poprzez humanistykę.

Ostatni dzień obrad rozpoczął się ostatnim podczas zjazdu wykładem *Metafizyka i idea zbawienia*, zaprezentowanym przez Stanisława Judyckiego (obecnie z Uniwersytetu Gdańskiego, ale wykształconego na KUL i długie lata pracującego na tym uniwersytecie). W swoim wystąpieniu prelegent dokonał interpretacji myśli filozoficznej Zachodu jako usiłowania poradzenia sobie z problemem „katastrofy aksjologicznej”, bezwartościowości realizowania wartości, gdy śmierć jest końcem wszystkiego. Twierdził, że świat, w którym żyjemy, „nasz” kosmos, stanowi początek nieskończonego życia, oraz wyjaśniał, jak może wyglądać wieczne życie takich podmiotów poznających, wartościujących i czujących, jakimi są ludzie. Na zakończenie przewodniczący dokonali podsumowania obrad w ich sekcjach, a następnie Marek Lechniak i Monika Walczak dokonali uroczystego zamknięcia zjazdu.

XI Polski Zjazd Filozoficzny wykażał – jak sądzę – słuszność wypowiedzi Edwarda Craiga, redaktora *The Rout-*

⁵ K. T w a r d o w s k i, *O dostojęństwie uniwersytetu*, „Zagadnienia Naukoznawstwa” 1990, nr 3(103), s. 372.

⁶ T e n ż e, *Zagajenie*, „Przegląd Filozoficzny” 30(1927) nr 4, s. 262 (pisownia została uwspółcześniona).

⁷ Zob. *Japonia rezygnuje z kierunków humanistycznych*, „Rzeczpospolita” (wydanie on-line), 25 IX 2015, <https://www.rp.pl/Spoleczenstwo/309249844-Japonia-rezygnuje-z-kierunkow-humanistycznych.html>.

⁸ Zob. R.L. F l o r i d a, *Narodziny klasy kreatywnej oraz jej wpływ na przeobrażenia w charakterze pracy, wypoczynku, społeczeństwa i życia codziennego*, tłum. T. Krzyżanowski, M. Penkala, Narodowe Centrum Kultury, Warszawa 2010.

ledge *Encyclopedia of Philosophy*, który we wstępie do tej publikacji pisał: „W latach sześćdziesiątych filozofia czuła się wystarczająco pewnie co do swych zadań i granic; w latach dziewięćdziesiątych nie ma tej samej pewności [...], a oczywistym znakiem tego jest rosnąca tendencja, by rozglądać się — historycznie i geograficznie — co robią inni”⁹. Podczas zjazdu filozofowie „rozglądali się”, sięgając do psychologii, kognitywistyki, kulturoznawstwa czy literaturoznawstwa. Rodzi się zatem pytanie warte solidnego metodologicznego i historycznego namysłu: Na czym polega „filozoficzne ujęcie” jakiegokolwiek tematu? A może — zgodnie w duchem współczesności — podziały na dyscypliny i metodologiczny dystynkjonizm są *passé*?

Przebieg zjazdu pobudza również do optymistycznej refleksji: filozofia, wbrew formułowanemu od lat zapowiedziom, wciąż pozostaje żywym obszarem refleksji. Systematyczna organizacja fjazdów filozoficznych pokazuje, że filozofia polska i filozofia w Polsce wciąż stanowią istotne pole zainteresowań badaczy, a także studentów, którzy są (o czym się czasami zapomina) równie ważni, jak ich profesorowie. Studenci filozofii to przecież osoby także zainteresowane myślą filozoficzną i to spośród nich rekrutować się będzie przyszłe pokolenie filozoficznej kadry akademickiej. Być może część obecnych na zjeździe studentów zapalało miłością do filozofii na tyle, że zechcą poświęcić jej swoje życie. Rolą

dzisiejszych nestorów jest właśnie dostarczenie im do tego zachęty.

Chociaż wiele fundamentalnych pytań filozoficznych wciąż pozostaje bez odpowiedzi, to jednak stale tocząca się nad nimi dyskusja dowodzi, że nie są one wyłącznie „sztuką dla sztuki”, lecz stanowią trwałe element kondycji ludzkiej. Jak pisał Stanisław Kamiński: „Każdy człowiek jakoś filozofuje, niezależnie od tego, czy wie o tym, czy nie. Niepodobna zresztą nie filozofować człowiekowi, który z samej swej natury zwykł dociekać najgłębszych racji wszystkiego, a zwłaszcza racji i sensu świata tudzież swojej w nim aktywności. Szczególnie w przełomowych momentach życia staje w obliczu pytań, dla których nie znajduje odpowiedzi w żadnej nauce ani w praktyce życiowej”¹⁰. Mijmy nadzieję, że między innymi za sprawą dyskusji prowadzonych podczas XI Polskiego Zjazdu Filozoficznego zbliżymy się do prawdy, niejako stając na ramionach olbrzymów, którzy stanowili dla nas źródło inspiracji oraz byli naszymi mistrzami. Mimo że definitywne rozwiązanie choćby niektórych z tych problemów w ciągu najbliższych lat wydaje się mało prawdopodobne, to jednak sędzę — mając świadomość zarówno znaczenia poprzednich zjazdów, jak i zaangażowania ich organizatorów i prelegentów — że jesteśmy im winni podejmowanie dalszych poszukiwań filozoficznych.

Kontakt: Wydział Filozofii, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Al. Raławickie 14, 20-950 Lublin
E-mail: szym.kamil@gmail.com

⁹ E. Craig, *Introduction*, w: *The Routledge Encyclopedia of Philosophy*, red. E. Craig, Routledge, London–New York 1998, s. vi, (tłum. fragm. – A. Lekka-Kowalik); cyt za: A. Lekka-Kowalik, „*The Routledge Encyclopedia of Philosophy*”: między rygiem metodologicznym a polityczną poprawnością, „Człowiek w kulturze” 15(2003), s. 152.

¹⁰ S. Kamiński, *Wstęp*, w: *Jak filozofować?*, red. T. Szubka, Towarzystwo Naukowe KUL, Lublin 1989, s. 11.